

การจัดการและพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ เชื่อมโยงสู่วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดแพร่ : กรณีการทำผ้า หม้อห้อมของชาวไทยพวน

จิราพัทธ์ แก้วศรีทอง^๑

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวนและเพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมที่เชื่อมโยงสู่วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนและประชาชนทั่วไปในชุมชนทุ่งโฮ้ง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์และแบบร่างผลิตภัณฑ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการเรียนรู้จากบิดา มารดา ผู้รู้หรือครูภูมิปัญญาเป็นการสอนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แนวทางการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโดยเน้นรูปแบบที่เป็นธรรมชาติมีความร่วมสมัยเน้นวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และกระบวนการผลิตไม่ซับซ้อนจนเกินไปผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบประกอบด้วย เสื้อ กระเป๋า ชุดตุ๊กตาหมี และแบบร่างชุดเสื้อผ้าแฟชั่นซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนนำไปตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์ต่อไป

คำสำคัญ: องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าหม้อห้อม วิสาหกิจชุมชน

^๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
E-mail: jiraphat7555@hotmail.com

วันที่รับบทความ: 1 ตุลาคม 2562 วันที่แก้ไขบทความ: 6 ธันวาคม 2562 และวันตอบรับบทความ: 17 ธันวาคม 2562

Research

Management and Development of Knowledge and Local Wisdom for Linking to Community Enterprises in Phrae: A Case Study of Morhom Fabric Manufacturing by Thai Puan People

Jiraphat Kaewsritthong^a

Abstract

This study has objectives to study a local wisdom transfer process of Morhom fabric manufacturing by Thai Puan people and to develop a design of Morhom product which links to community enterprises. A target group is community enterprises, entrepreneurs, and general people in Thung Hong Community. Tools of this study were an interview form, product drafts, data descriptive statistical analysis and content analysis. Results from the study show that the local wisdom transfer process is done directly and indirectly through the formal and informal learning from parents, experts, local wisdom or teachers. A guideline for the product design should be conformed to the market demand by focusing on natural forms, contemporary, local material, and the production process is not too complicated. The result of the prototype product development consists of shirts, bags, teddy bear outfits, and fashion clothe draft which can be used as guidelines for the community enterprise to develop further products.

Keywords: Knowledge, Local Wisdom, Mauhom Cloth, Community Enterprise

^a Assistant Professor, Ph.D. of Home Economics, Faculty of Science and Technology, Pibulsongkram Rajabhat University, E-mail: jiraphat7555@hotmail.com

Received: 1 October 2019, *Revised:* 6 December 2019, *Accepted:* 17 December 2019.

ความสำคัญของปัญหา

ผ้าหม้อห้อมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดำรงเอกลักษณ์ในรูปแบบและสีสันทัน ซึ่งมีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ การทำผ้าหม้อห้อมเป็นการนำเส้นใยฝ้ายที่เป็นวัตถุดิบจากธรรมชาติ มีรูปแบบที่เรียบง่ายเกิดจากกระบวนการทอและเพิ่มสีครามจากต้นห้อมซึ่งเป็นวัตถุดิบตามธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเอกลักษณ์ของผ้าหม้อห้อมและได้รับการถ่ายทอดมาจากชาวไทยพวนทางตอนเหนือของแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่อพยพหนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในตำบลพระหลวง จังหวัดแพร่ ภูมิปัญญาผ้าหม้อห้อมนี้ได้มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นต่อมาจนถึงปัจจุบัน (Somnoey, 2010, p. 10) มีแหล่งผลิตและจำหน่ายที่สำคัญมีชื่อเสียงและใหญ่ที่สุดตั้งอยู่ในตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมืองแพร่ ผ้าหม้อห้อมเป็นผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านทุ่งโฮ้งที่มีความโดดเด่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวทุ่งโฮ้งและชาวแพร่มาช้านาน ตลอดจนเป็นชุดแต่งกายประจำถิ่นของชาวแพร่ และชาวบ้านทุ่งโฮ้งที่ยังมีการสวมใส่ในชีวิตประจำวันและงานประเพณีต่าง ๆ จึงถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวแพร่

แต่จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่าปัจจุบันการย้อมผ้าหม้อห้อมแท้ในจังหวัดได้ลดน้อยลง ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องมาจากขั้นตอนกระบวนการหมักห้อมการเตรียมสีย้อมมีวิธีการหลายขั้นตอนใช้ระยะเวลาานาน และต้นห้อมที่เป็นวัตถุดิบสำคัญมีปริมาณน้อยลงทำให้หาได้ยากและไม่เพียงพอต่อความต้องการ จึงทำให้มีการใช้สิ่งอื่นทดแทน เช่น ต้นคราม หรือสีจากสารเคมี เป็นต้น ซึ่งการนำสารเคมีมาใช้ย้อมห้อมในการผลิตเชิงอุตสาหกรรมเป็นการลดต้นทุนการผลิต ประกอบกับผู้ซื้อต้องการเสื้อผ้าที่ราคาถูก ทำให้ผ้าหม้อห้อมแท้มีผู้ต้องการลดลง ส่งผลทำให้คุณค่าของการสืบสานภูมิปัญญาการย้อมผ้าหม้อห้อมแบบดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป และมีความเข้าใจเกี่ยวกับกรรมวิธีของการทำผ้าหม้อห้อม ตำบลทุ่งโฮ้งที่ผิดไป สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมระดับชาติ รัฐบาลตระหนักเห็นความสำคัญของปัญหานี้จึงได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้จัดทำโครงการพัฒนาผ้าหม้อห้อมไทย ก้าวไกลสู่สากล โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาผ้าหม้อห้อม คือ ดำเนินการโดยใช้แนวทางชุมชน ซึ่งส่วนหนึ่งจะต้องคำนึงถึงการรักษาเอกลักษณ์และความโดดเด่นของงานหัตถกรรมผ้าหม้อห้อมที่สืบทอดกันมาจากกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ในขณะเดียวกันยังต้องประยุกต์แนวทางการผลิตแบบอุตสาหกรรมมาใช้เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดได้ทั่วถึงในด้านปริมาณการผลิต รูปแบบ และความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่ระบุว่า “ยกระดับความสามารถในการแข่งขันและขยายช่องทางตลาดของธุรกิจอุตสาหกรรม ธุรกิจบริการในประเทศ และธุรกิจวิสาหกิจชุมชนให้เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณค่าและคุณภาพสูงซึ่งจะต้องสร้างคนที่มีฐานความรู้ ความชำนาญ และความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมจากงานวิจัย พัฒนา สร้างตราสินค้าใหม่จากภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยเฉพาะงานศิลปหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์ชุมชน สนับสนุนการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการสร้างเอกลักษณ์และการผลิตสินค้าในท้องถิ่น”

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ของตำบลทุ่งโฮ้ง จังหวัดแพร่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะจัดการและพัฒนางานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน ซึ่งกระบวนการสำคัญในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมให้คงอยู่ได้นั้น ควรเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมของชุมชน ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนางานด้านภูมิปัญญา ช่วยแตกแขนงการเผยแพร่และอนุรักษ์ เพื่อเป็นการสร้างแนวทางการนำภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อม มาพัฒนางานด้านภูมิปัญญาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่สื่อถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าหม้อห้อมด้วยกระบวนการพัฒนาและออกแบบต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในตลาดเพื่อให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะอันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และจะส่งผลให้ชุมชน ตำบลทุ่งโฮ้ง จังหวัดแพร่ มีความรู้ ความสามารถ เป็นชุมชนที่เข้มแข็งมีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการทำผ้าหม้อห้อมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน
2. เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพวน

เชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือความรู้ ความคิด ทักษะ ความสามารถที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์กันมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิตโดยครอบคลุมการทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน พร้อมทั้งมีกระบวนการเลือกสรร ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถแก้ปัญหา จัดการปรับตัว พัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับบริบทต่าง ๆ ในแต่ละยุคสมัย และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในสังคมท้องถิ่น (Wanchaem, 2015, p. 9) เป็นสิ่งที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดเพื่อมิให้สูญหาย โดยเฉพาะภูมิปัญญาเกี่ยวกับผ้าและเครื่องแต่งกายซึ่งจัดเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นจึงควรรวบรวมและจัดทำให้องค์ความรู้ของภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นรูปธรรมเพื่อให้คนรุ่นหลังได้อนุรักษ์และได้ประโยชน์สูงสุด โดยมาจากความร่วมมือของหลายฝ่าย เริ่มตั้งแต่แหล่งภูมิปัญญา ผู้รวบรวมทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ รวมถึงการสร้างสื่อที่จะใช้เป็นตัวแทนในการเผยแพร่ภูมิปัญญา เช่น หลักสูตรท้องถิ่น สื่อมัลติมีเดีย ฯลฯ โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับสถานการณ์และวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ นั้น ๆ

ผ้าหม้อห้อมเกิดจากเส้นใยฝ้ายที่ย้อมสีธรรมชาติซึ่งได้จากการนำเอาใบห้อมซึ่งเป็นพืชประจำถิ่น ด้วยกรรมวิธีการย้อมตามสูตรโบราณ ผ่านกระบวนการทอด้วยมือ นำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า ของใช้

ของตกแต่งหลากหลายรูปแบบสิ่งเหล่านี้คือเอกลักษณ์ของผ้าหม้อห้อมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากชาวไทยพวนทางตอนเหนือของแขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่อพยพหนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในตำบลพระหลวง จังหวัดแพร่ และภูมิปัญญาผ้าหม้อห้อมนี้ได้มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นต่อมาเป็นเวลานาน (Sornnoey, 2010, p. 10)

การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเป้าหมายสำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่น และชุมชนทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนของตนเอง หากท้องถิ่นหรือชุมชนใดสามารถมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ (Siriworasakul&Intapromae, 2016, p. 45) และวิธีการจัดการด้วยแนวกระบวนการ (Process oriented approach) ซึ่งเป็นการจัดการความรู้ที่มุ่งเน้นกระบวนการทำงานเพื่อให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมเพื่อการสร้างความรู้ กิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ กิจกรรมเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินงาน เป็นการจัดการความรู้แบบเน้นกระบวนการทางสังคม ความร่วมมือของบุคคล ซึ่งแนวทางนี้สามารถนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในกระบวนการต่าง ๆ เป็นการทำงานในลักษณะการทำงานเป็นทีมหรือทำงานแบบความร่วมมือ (Jonjoubsong, 2014, p. 24-25) วิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจชุมชนคือ การประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์ โดยมุ่งหวังให้เกิดการพึ่งตนเองในหลายด้านไม่ได้หมายถึงแต่เพียงด้านเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิตความรู้ ภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ดังนั้นการพัฒนาและส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนต้องมีแนวทางให้สมาชิกได้เข้าถึงแหล่งความรู้พื้นฐานหรือความรู้มาตรฐาน ก่อนที่จะนำไปประยุกต์หรือสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ใหม่ เนื่องจากในกลุ่มธุรกิจชุมชนมีทรัพยากรบุคคลที่มีทักษะด้านบริหารธุรกิจที่จำกัด แต่สมาชิกของธุรกิจชุมชนมักจะมีความรู้และทักษะเฉพาะด้านเพื่อการผลิตสินค้าเป็นหลัก ส่วนมากเป็นความรู้ท้องถิ่นที่เกิดการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และพัฒนาทักษะขึ้นมาจากการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อนำมาใช้ในการสร้างสินค้าเพื่อธุรกิจอาจจำเป็นต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับตลาด ซึ่งตรงนี้เป็นจุดที่ธุรกิจชุมชนยังขาดและต้องพัฒนาองค์ความรู้ด้านนี้ (Jonjoubsong, 2014, p. 64)

กล่าวโดยสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานานมีเอกลักษณ์เฉพาะควรค่าแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ควรนำมารวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์และพัฒนาด้วยกระบวนการจัดการความรู้ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคล ซึ่งควรมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการต่อยอดในเชิงสร้างสรรค์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจชุมชนผ่านกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อนำคุณค่าขององค์ความรู้ภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์สามารถจำหน่ายสร้างรายได้แก่คนในชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีขอบเขตของการดำเนินงานครอบคลุมการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน เพื่อนำข้อมูลมาสร้างองค์ความรู้

และหาแนวทางพัฒนาด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม จากนั้นถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการซึ่งเป็นผู้ผลิตในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าหม้อห้อมและบุคคลทั่วไป กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) ประชาชนทั่วไปในชุมชนทุ่งไ้ย้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ 2) กลุ่มผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน (พิจารณาผู้ที่ได้รับการยอมรับ) นักวิชาการนักออกแบบ อาจารย์ พัฒนาการ และ 3) วิสาหกิจชุมชนผ้าหม้อห้อมที่เลือกมาศึกษามี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมทุ่งเจริญย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน Blue lanna2005 และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมประยุกต์ได้จากการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้และอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งไ้ย้ง 4) กลุ่มประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่ใช้ประเมิน ได้จากสุ่มแบบบังเอิญ โดยมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน

การศึกษาในส่วนนี้ดำเนินการโดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาขนมธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สภาพเศรษฐกิจ สังคม สภาพปัญหาความต้องการการตลาด และการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาองค์ความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา และผู้ประกอบการเป็นรายบุคคล นอกจากนี้ยังมีการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นการศึกษา โดยผู้เข้าร่วมคือสมาชิกกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการท้องถิ่น ข้อมูลที่ได้นำไปใช้เพื่อสร้างและหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการเพิ่มมูลค่าให้กับภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อม

2. การพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพวนเชื่อมโยงสู่วิสาหกิจชุมชน

นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวนสภาพปัญหาความต้องการ และการตลาด มาดำเนินการออกแบบผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง ประเภทของใช้ของที่ระลึกเครื่องแต่งกายเนื่องจากเป็นประเภทของผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หลังจากนั้นจึงดำเนินการสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบตามแบบร่างที่ได้รับการคัดเลือกแล้วนำไปประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

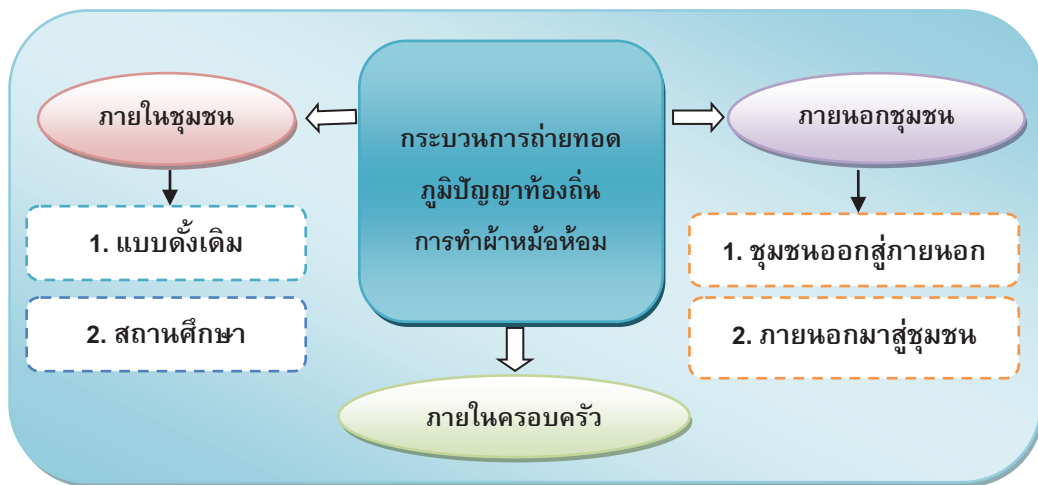
3. การถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมและการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม

นำองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน ตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนถึงปลายทาง จัดทำเป็นสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ซึ่งประกอบด้วย หนังสือ สื่อมัลติมีเดีย และ VCD สำหรับเผยแพร่และจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติให้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวนในตำบลทุ่งไธ้งเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยเริ่มจากการนำต้นห้อมมาหมักแช่น้ำจนเน่าเปื่อย แล้วนำต้นและใบออก ใช้ผ้าขาวบางกรอง เติมน้ำปูนแล้วใช้ชะลอม “ชวก” (กระแทกขึ้นกระแทกลงในหม้อหรือโอ่ง) ที่ใช้หมักเพื่อให้เกิดฟองทิ้งไว้ให้ตกตะกอนแล้วนำไปกรองอีกครั้งหนึ่งจะได้ห้อมเปียกเพื่อเป็นสีย้อม เมื่อจะทำการย้อมต้องเตรียมน้ำย้อมเรียกว่า “ก้อหม้อ” โดยนำห้อมเปียกมาผสมกับน้ำต่าง ขี้เถ้า น้ำซาวข้าว มะขามเปียก และน้ำปูนขาว ในอัตราส่วนที่เหมาะสม จนกระทั่งออกเป็นสีเขียวอมเหลือง แล้วจึงนำผ้าหรือเส้นด้ายมาย้อมและนำไปตากให้แห้ง จากนั้นนำมาทอเป็นผืนผ้า แล้วนำมาตัดเย็บเป็นผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า ของใช้เครื่องแต่งกาย และจากการสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “เสี้ยหม้อห้อมบ้านเฮานี้แคะ เขานุ่งกันสู่มื่อเลยไปงานบวช งานศพ งานขึ้นเฮียนเมอ นุ่งไปวัด คนเฒ่าคนแก่ ฮู้น้อย ๆ เขาก็นุ่งไปโฮงเฮียนทุกวันศุกร์ หมู่คนทำงานราชการเขาก็นุ่งทุกวันศุกร์ (เสื้อผ้าหม้อห้อมนี่นุ่งกันทุกวันเลย มีใส่ไปงานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ไปวัด คนเฒ่าคนแก่ เด็กน้อยก็นุ่งไปโรงเรียนทุกวันศุกร์ คนที่ทำงานราชการก็นุ่ง)” ผ้าหม้อห้อมจึงยังคงเป็นเอกลักษณ์ของคนในจังหวัดแพร่ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งกระบวนการทำ และการสวมใส่ทั้งในชีวิตประจำวันและงานประเพณีชาวบ้านในตำบลมีการสวมใส่กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น แต่มีการสวมใส่กันทุกวัยตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยสูงอายุ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมยังคงมีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับภายในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้านและครูภูมิปัญญาที่คอยถ่ายทอดองค์ความรู้การทำผ้าหม้อห้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้กับคนในชุมชนหรือภายนอกชุมชน ทั้งวัยเด็กและวัยหนุ่มสาว และจากคำบอกเล่าของปราชญ์ชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า “ตะกอนแม่ของแม่ก็เอ็ดผ้าหม้อห้อมอยู่บ้าน แม่ก็เห็นเห็นเอ็ด ตั้งตะย้อมผ้า ต่ำหูก เอ็ดชายมาตลอด สมัยนี้ดีกว่าตะกอนมีการสอนเอ็ดผ้าหม้อห้อมแท้ฮู้น้อยได้เฮียนในโฮงเฮียน (เมื่อก่อนเห็นแม่ทำผ้าหม้อห้อมอยู่บ้านตั้งแต่ย้อมผ้า ทอผ้า ทำชายมาตลอด สมัยนี้ดีกว่าเมื่อก่อนมีการสอนทำผ้าหม้อห้อมให้กับเด็กได้เรียนในโรงเรียน)” ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมได้ 3 รูปแบบคือ 1) การถ่ายทอดภายในครอบครัวเริ่มต้นจากแม่เป็นครูภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมหรือถ่ายทอดจากป้า น้ำสู่หลาน และจากพี่สู่น้อง ในลักษณะการเรียนรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน 2) การถ่ายทอดภายในชุมชนมีทั้งแบบดั้งเดิมและในสถานศึกษา 3) การถ่ายทอดภายนอกชุมชน คือบุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้กับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเอง หรือครูภูมิปัญญาของชุมชนถูกเชิญให้ไปถ่ายทอดความรู้ยังสถานที่ต่าง ๆ ภายนอกชุมชนโดยมีทั้งการสอนแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ขึ้นอยู่กับบริบทของสถานการณ์ (ภาพที่ 1) การถ่ายทอดในรูปแบบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ Thonoun&Wongpen (2016, p. 109) ที่กล่าวถึงลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนเกิดขึ้นโดยครูผู้สอนเป็นผู้นำความรู้ภูมิปัญญามาใช้หรือเชิญเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดให้กับผู้เรียนและการให้นักเรียนไปทัศนศึกษาหาความรู้จากเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

ภาพที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวนตำบลทุ่งไ้ฮ้าง

จากลักษณะการถ่ายทอดดังกล่าวด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมซึ่งต้องเริ่มจากคนภายในชุมชนขับเคลื่อนและสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงจะทำให้ภูมิปัญญาไม่สูญหายและสามารถสร้างมูลค่าให้กับภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Intawiwat (2012, p. 70-71) เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อมที่พบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อม คือ ควรสร้างความตระหนักและปลูกฝังค่านิยมในเรื่องของการอนุรักษ์ผ้าหม้อห้อมให้กับคนในชุมชนเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับที่ Wongboonmak (2015, p. 96) โดยอธิบายว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาสามารถทำได้โดยการถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจตระหนักในคุณค่าประโยชน์อีกทั้งนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบว่าการทำผ้าหม้อห้อมของชุมชนยังพัฒนาไปเป็นสินค้าที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มกันทำเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อทำผ้าหม้อห้อมไปจำหน่าย อีกทั้งยังมีการจัดตั้งเป็นร้านค้าเพื่อจำหน่ายเป็นที่ระลึก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายจำหน่ายในพื้นที่ตำบลทุ่งไ้ฮ้าง

2. แนวทางการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพวนมาเชื่อมโยงไปสู่วิสาหกิจชุมชน

การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพวนเพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับการผลิตสู่วิสาหกิจชุมชนนั้น ต้องคำนึงถึงวัตถุดิบ แรงงาน และวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นประกอบกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคตามสมัยนิยม กล่าวคือ ในกระบวนการสร้างผลิตภัณฑ์นั้นยังคงใช้วัตถุดิบ แรงงาน และวิธีการที่ชุมชนมีความเชี่ยวชาญและถนัด ยกตัวอย่างเช่น การย้อมสียังคงใช้วิธีธรรมชาติ เพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และทำให้ผลิตภัณฑ์

มีมูลค่าเพิ่ม แต่อาจมีการปรับรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความร่วมสมัย สอดคล้องกับที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมให้การสนับสนุนส่งเสริมการนำผ้าหม้อห้อมมาพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นสินค้าตามแนวแฟชั่นนิยม ใส่ความเป็นโมเดิร์นสไตล์ และความเป็นสากลลงไป แต่ก็ยังคงอนุรักษ์ความเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง โดยได้พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ดังนั้นการออกแบบและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม โดยคำนึงถึงวัตถุดิบ แรงงาน และวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น แล้วนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบได้ผลการดำเนินงานเป็น 2 แนวทาง คือ 1) การออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบประเภทของใช้ของที่ระลึกและเครื่องแต่งกาย 2) การออกแบบชุดเสื้อผ้าเพื่อเป็นแนวทางให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายหรือเพื่อการประกวดแฟชั่นต่อไป เมื่อนำไปประเมินด้วยการสำรวจความพึงพอใจผลการสำรวจความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมที่พัฒนาขึ้นใหม่อยู่ในระดับมาก (ภาพที่ 2) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบผลิตภัณฑ์มีความร่วมสมัยแต่สะท้อนเอกลักษณ์ของผ้าหม้อห้อมที่ได้มาจากการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาการทำผ้าหม้อห้อมสอดคล้องกับแนวคิดของSiriworasakul&Intapromae (2016, p. 45) กล่าวว่าประโยชน์ของการจัดการความรู้จะช่วยให้องค์กร ชุมชน และสังคม สามารถนำองค์ความรู้ที่จัดการได้ไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตด้านการพัฒนาชุมชนการพัฒนาสินค้าและบริการ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Thonoun & Wongpen (2016, p. 109) ที่อธิบายว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อให้เกิดการผลิตผลิตภัณฑ์ การแปรรูป และการสร้างอาชีพใหม่ ซึ่งอาจเป็นการผลิตสิ่งใหม่ และนำวิธีการผลิตใหม่ ๆ ที่ประยุกต์ต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Manajanyapong (2013) ที่ศึกษาการดำรงรักษาเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกการท่องเที่ยวท้องถิ่นของผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมบ้านทุ่งโฮ้ง ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่พบว่า สิ่งที่สำคัญมากที่สุดในการทำการตลาดคือปัจจัยด้านเอกลักษณ์ผ้าหม้อห้อมโดยเฉพาะเอกลักษณ์ของผ้าหม้อห้อมที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชุมชนในท้องถิ่น

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบตัวอย่างที่ถูกนำไปใช้ในการประเมินความพึงพอใจ

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่มักจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมด้านการพัฒนารูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์การควบคุมราคาให้เหมาะสมกับมาตรฐานผลิตภัณฑ์และการส่งเสริมการขายในขณะที่ผู้ประกอบการที่มีชื่อเสียงของตำบลทุ่งโฮ้งจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อสร้างชื่อเสียงและยอดขายให้

เพิ่มขึ้น การมุ่งเน้นในแนวทางการพัฒนายังสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมของกระทรวงวัฒนธรรมที่ได้กำหนดกรอบการใช้วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับการสร้างรายได้และความมั่นคงบนฐานของทุนและทรัพยากรทางวัฒนธรรม รวมทั้งใช้วัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ ส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยเริ่มจากสินค้าและการบริการทางวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ 5 F ประกอบด้วย อาหาร (Food) ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ (Film) ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น (Fashion) มวยไทย (Fighting) และการอนุรักษ์ขับเคลื่อนเทศกาลตามประเพณีสู่ระดับโลก (Festival) ซึ่งหนึ่งใน 5 นี้คือ F (Fashion) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ผ้าไทยและการออกแบบแฟชั่น ดังนั้นแนวทางที่จะทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมยังคงรักษาเอกลักษณ์ คุณภาพ และมีความร่วมสมัยให้ทันสมัยนิยม อีกทั้งได้ใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดวิถีชีวิตชุมชน คือ การใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมที่สืบทอดกันมาแล้วนำมาผสมผสานประยุกต์รวมทั้งสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมในสมัยนั้น ๆ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการต่อกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์

3. ผลการถ่ายทอดองค์ความรู้และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมและการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม

แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวน มีข้อเสนอแนะว่าควรนำองค์ความรู้เหล่านี้มาจัดเผยแพร่ผ่านสื่อเทคโนโลยี ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการจัดเก็บข้อมูลเป็นสื่อวีซีดี หนังสือ เพื่อเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการความรู้ด้วยเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการจัดการความรู้อย่างเป็นกระบวนการ ตั้งแต่การสร้าง การจัดหาความรู้ การกระจายความรู้ให้ผู้อื่น และการนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองความรู้เป็นชิ้นงานชิ้นหนึ่ง (Object) ที่สามารถนำมาจัดการตามระบบสารสนเทศด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งทำให้ความรู้ถูกสร้างให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และแสดงรูปแบบการนำไปใช้ได้สะดวกและช่วยให้เข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้นเมื่อนำสื่อเหล่านี้ไปเผยแพร่กับกลุ่มเป้าหมายและทำการประเมินผลการรับรู้ พบว่ากลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจและมีความเข้าใจเกี่ยวกับผ้าหม้อห้อมมากขึ้น และสะดวกต่อการสอนหรือถ่ายทอดองค์ความรู้ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Siriworasakul&Intapromae (2016, p. 45) ที่กล่าวว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อไม่ให้องค์ความรู้เหล่านั้นสูญหายไปจากท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเอง หากท้องถิ่นหรือชุมชนใดสามารถประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนของตนเองได้จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งและสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Thonoun & Wongpen, (2016, p. 109) ยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยให้สำเร็จควรสนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อเกี่ยวกับภูมิปัญญาเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจ และนำตัวอย่างไปปรับใช้ได้ตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น

ผลจากการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับกลุ่มผู้ประกอบการพบว่ากลุ่มผู้ประกอบการมีลูกหลานของคนในชุมชนเองกลับไปสืบต่อกิจกรรมของกลุ่ม ดังนั้นจึงสามารถนำสื่อองค์ความรู้ และแนวทางการ

ออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปใช้กับธุรกิจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้จากการประเมินความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมฝึกอบรมพบว่ามีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด เพราะสามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอด ปฏิบัติได้จริงและเป็นการขยายโอกาสทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการเพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศจากการจัดการความรู้ทางสื่อออนไลน์ เนื่องจากเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการตลาดในยุคปัจจุบันที่ได้ผลเป็นอย่างดี ทำให้สามารถส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนการทำผ้าหม้อห้อมได้ ยกตัวอย่างเช่นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหม้อห้อมประยุกต์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้นำรูปภาพของผลิตภัณฑ์ชุดตุ๊กตาหม้อห้อมต้นแบบโพสในเฟสบุ๊คของกลุ่มและได้รับความสนใจจากผู้ติดตามออนไลน์ ส่งผลให้การถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน สอดรับกับบริบทของกลุ่มวิสาหกิจผ้าหม้อห้อมของชุมชนทุ่งไธ้งที่มีการปรับใช้เทคโนโลยีมาส่งเสริมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับมุมมองของ Kitiwong&Ratanasanguanvong (2018, p. 325-326) ที่กล่าวว่าเพจเฟสบุ๊คเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และจำหน่ายสินค้า เนื่องจากสามารถนำเสนอเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ สร้างตราयीห้อมสินค้า ตลอดจนรับสั่งซื้อสินค้า ซึ่งมีประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์การตลาด การเข้าถึงโพสต์ของผู้ติดตาม การวิเคราะห์ระดับการตอบสนอง ความคิดเห็นและคำสั่งซื้อของลูกค้า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคได้ต่อไป

สรุปผลและเสนอแนะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันภูมิปัญญาการย้อมสีธรรมชาตินี้ยังคงได้รับการสืบทอดจากคนในชุมชนผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ จึงทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายซึ่งมีฐานมาจากองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม คนในชุมชนยังคงใช้ผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมในชีวิตประจำวันจำและเพื่อการค้า กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมในท้องถิ่นสู่วงกว้างเพื่อผลิตผ้าหม้อห้อมไว้จำหน่ายเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน ทั้งนี้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมของชาวไทยพวนในตำบลทุ่งไธ้งมีทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีการถ่ายทอดทั้งภายในครอบครัว ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน มีการสอนทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการขึ้นอยู่กับสถานการณ์และโอกาส

แนวทางการพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยพวนมาเชื่อมโยงไปสู่วิสาหกิจชุมชนนั้นต้องคำนึงถึงวัตถุดิบ แรงงาน และวิธีการที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นประกอบกับพิจารณาถึงความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคตามสมัยนิยม กล่าวคือในกระบวนการสร้างผลิตภัณฑ์นั้นยังคงใช้วัตถุดิบ แรงงาน และวิธีการที่ชุมชนมีความเชี่ยวชาญและถนัด ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมยังคงรักษาเอกลักษณ์ คุณภาพ และยังมีความร่วมมืออีกทั้งได้ใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดกล่าวคือ เป็นการใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมที่สืบทอดกันมาแล้วนำมาผสมผสานประยุกต์เข้ากับองค์ความรู้ใหม่ตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งนี้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการต่อกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ

การถ่ายทอดและจัดการองค์ความรู้และการเผยแพร่ข้อมูลด้วยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการจัดการความรู้พัฒนาโดยครอบคลุมขั้นตอนต่าง ๆ กระบวนการ ตั้งแต่การสร้าง การจัดหาความรู้ การกระจายความรู้ให้ผู้อื่น และการนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยการจัดการความรู้ใส่อยู่ในแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองความรู้เป็นชิ้นงานชิ้นหนึ่ง (Object)

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย มีดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รูปแบบการจัดการองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำผ้าหม้อห้อมและการถ่ายทอดภูมิปัญญาควรเป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชน และส่วนราชการ เอกชนที่ต้องมีบทบาทร่วมกันในการอนุรักษ์และสืบทอด เพราะทางชุมชนยังขาดความรู้และทักษะในการต่อยอดภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดมูลค่าในการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดนโยบายในการส่งเสริมและพัฒนาการใช้ประโยชน์จากทุนภูมิปัญญาอย่างสร้างสรรค์เพื่อการสร้างมูลค่าในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายรวมทั้งมีการจัดการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับให้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับชุมชน พื้นที่และระดับประเทศต่อไป

2) ข้อเสนอแนะเชิงพัฒนา ควรส่งเสริมให้มีการจัดโครงการที่จะพัฒนาศักยภาพชุมชนในเชิงบูรณาการอย่างสร้างสรรค์โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดประโยชน์ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง กล่าวคือ เริ่มจากฐานภูมิปัญญา สู่การเพิ่มมูลค่าและคุณค่า สู่การพัฒนาตลาดเพื่อการสร้างรายได้ที่ยั่งยืน

3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยรูปแบบการพัฒนาและจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอื่น ๆ เพื่อการสร้างมูลค่า และคุณค่าในมิติทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจจากฐานรากตามบริบทและศักยภาพของแต่ละชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีโดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ผู้วิจัยขอขอบคุณปราชญ์ชาวบ้าน ครูภูมิปัญญา พัฒนาการ ชาวบ้าน รวมทั้งนักวิชาการท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกสำหรับการลงพื้นที่เก็บข้อมูล และเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมเป็นอย่างดี ทำให้การวิจัยครั้งนี้ประสบความสำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- Intawiwat, P. (2012). Community Participation in Conservation of Morhom Cloth: A Case Study TambonTunghong, City District, Phrae Province. [In Thai].Master' Thesis, Srinakharinwirot University.
- Jonjoubsong, L. (2014). *Community Way: Knowledge Managementfor Impove Villagers Business*, [in Thai]. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Kitiwong, W.& Ratanasanguanvong, K. (2018). Action Research for Empowering the Community-Based Producer Working Grop of Basket Weaving in Ban San ChokPok, Phayao Province through the Concept of Participatory Rural Appraisal. [In Thai]. *Area Based Development Research Journal*, 10(4), 306-330.
- Manajanyapong, J. (2013).Maintenance Souvenir Product identity Foreign Tourism: A Case Study Homhuang Fabric Products TambonTunghong, City District, Phrae Province. [In Thai].Master' Thesis, Naresuan University.
- Siriworasakul, W &Intapromae, W. (2016). The Knowledge Management for Ecological and Cultural Tourism Development in KOKOET, Sub-district, Bangpa-In District, Phranakhon Si Ayutthaya Province. [In Thai]. *Journal of Phranakhon Rajabhat Research (Humanities and Social Sciences)*, 11(1), 42-49.
- Sornnoey, K. (2010). Development Hand -Woven Mohom Fabric Structure for Wall Covering. [In Thai]. Master' Thesis, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.
- Thonoun, S. & Wongpen, K. (2016).*Local Wisdom for Social Studies Teachers*. [in Thai]. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Wanchaem, N. (2015). *Thai Wisdom and Education*. [in Thai]. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Wongboonmak, S. (2015). The Knowledge Management on the Local Wisdom about Marble Handicraft Phrankratai District in KhamphaengPhet Province. [In Thai]. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal*, 21(2), 83-98.